

Εισαγωγή-Προλεγόμενα

Τασούλα Τσιλιμένη
Καθηγήτρια
Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το ζήτημα των διασκευών ως διαδικασία επαναγραφής κειμένων που συνδέεται άμεσα με την διακειμενικότητα (Sanders, 2006), αποτελεί ένα βασικό τομέα της έρευνας της παιδικής λογοτεχνίας (Ζερβού, 1999). Στη χώρα μας βασικές θέσεις έχουν τεθεί βέβαια εικοσιπέντε χρόνια πριν σε θεωρητικά βιβλία ακαδημαϊκών, όπως της Ζερβού (1997), της Κανατσούλη (1997), της Καλκάνη (2004) αλλά και από νεότερους, όπως της Γαβριηλίδου, που επισταμένα έστρεψε το ενδιαφέρον της στις διασκευές και μεταφράσεις είτε με τη μορφή άρθρων (2010), είτε ως κεφάλαιο σε βιβλία της (2008, 2013, 2018). Η αυξημένη εκδοτική κινητικότητα προς τις διασκευές κλασικών έργων για παιδιά ενίσχυσε το ενδιαφέρον των ερευνητών¹ με αποτέλεσμα το 2011 να διοργανωθεί ημερίδα και στη συνέχεια να εκδοθούν τα πρακτικά της με τίτλο *Αφηγήσεις που δεν τελειώνουν ποτέ. Κειμενικές και εικονογραφικές διασκευές για παιδιά*. Στον συλλογικό αυτό τόμο τίγονται ζητήματα ορισμού της διασκευής αλλά και των τεχνικών που αξιοποιούνται στη διασκευή, με αναφορές σε ένα ευρύ φάσμα αφετηριακών έργων τα οποία διασκευάζονται για παιδιά. Βασικός άξονας των κειμένων του τόμου αποτελεί η άποψη ότι η μελέτη των διασκευών, και ιδιαίτερα των διασκευών για παιδιά, είναι στην ουσία μία μελέτη «της λογοτεχνικότητας της λογοτεχνίας» (Sanders, 2006, p. 1).

Μια δεκαετία μετά και με τη διαπίστωση μιας νέας «έξαρσης» διασκευασμένων βιβλίων για παιδιά και δη μικρά παιδιά τόσο από Έλληνες συγγραφείς όσο και μέσω μεταφρασμένων σε διασκευή τίτλων κλασικών έργων, που τα αρχικά τους κείμενα έχουν γραφτεί για ενήλικο κοινό, ο προβληματισμός γύρω από το θέμα επανέρχεται σε νέες βάσεις και μας οδηγεί στο αφιέρωμα του παρόντος τεύχους του περιοδικού *KEIMENA*. Ιδιαίτερα ενδιαφέρονσα είναι η κατάθεση απόψεων στο τεύχος και των ίδιων των μεταφραστών, όπως συγκεκριμένα της έμπειρης και βραβευμένης Κώστιας Κοντολέων.

Είναι κοινή διαπίστωση ότι οι συνεχείς διασκευές κλασικών έργων σε διάφορες μορφές, όπως όπερα, κινηματογραφικές ταινίες, μουσικά έργα και παιδικά βιβλία, χαρακτηρίζονται ως ένα *never-ending story* (Geerts & Van den Bossche, 2014). Ειδικά, οι διασκευές κλασικών έργων για παιδιά συνιστούν έναν νέο τρόπο οπτικοποίησης, ανάγνωσης και ερμηνείας των έργων-πηγή, καθώς μέσα από τις διαδικασίες της διασκευής, της μετάφρασης και της απόδοσης αναδεικνύονται νέοι τρόποι που αξιοποιούν οι συγγραφείς και οι εικονογράφοι για να απευθυνθούν σε ένα νεαρό αναγνωστικό κοινό. Η μελέτη των διασκευασμένων έργων εγείρει ερωτήματα αναφορικά με την αξία του διασκευασμένου έργου συγκριτικά με το αφετηριακό κείμενο ή το έργο-πηγή. Σε τι συνεισφέρει μια πρόωρη ανάγνωση ενός κλασικού έργου που απευθύνεται σε ενήλικες μέσω της διασκευής για μικρά παιδιά; Θεωρούνται οι διασκευές δημιουργήματα χαμηλότερης αισθητικής αξίας, χαίρουν ίδιας εκτίμησης με τα έργα πηγή, αποτελούν κίνητρο αναζήτησης του πρωτότυπου έργου; Σε ποιο βαθμό τροποποιείται η σκιαγράφιση των χαρακτήρων, υιοθετούνται νέες στρατηγικές και ποιες, ώστε να εξυπηρετήσει τον σκοπό της διασκευής; Αναδεικνύεται ή όχι μια ποικιλομορφία οπτικών στον χώρο των Adaptation Studies αναφορικά με τις μεθόδους προσέγγισης του αφετηριακού κειμένου από τον εκάστοτε συγγραφέα/εικονογράφο; Ένα ερώτημα επίσης αφορά στα χαρακτηριστικά που καθιστούν για τους εκδότες ένα κείμενο ως κατάλληλο ανάγνωσμα για παιδιά. Η Nikolajeva (1996) αναφέρεται σε δυο βασικά κριτήρια: τη χρησιμότητα και την απόλαυση. Σύμφωνα με την Lapaaga (1996) τα κείμενα που

---

¹ Είναι ευόιωνο το γεγονός ότι εκπονούνται και διατριβές με θέμα τη διασκευή/μετάφραση, όπως π.χ. της Ν. Κόρκα και τίτλο *Μεταφραστικές παρεμβάσεις και τροποποιήσεις σε διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη κατά τη μεταφορά τους στην Νεοελληνική για παιδιά και νέους που εκπονήθηκε και υποστηρίχθηκε στο ΑΠΘ (2021).*

είναι ελκυστικά στα παιδιά διαθέτουν προϋποθέσεις, όπως σύντομο κείμενο, καταξιωμένος και έμπειρος συγγραφέας, αφήγηση περιπετειώδη, ύπαρξη παιδικών χαρακτήρων στο αφήγημα, αναγνωστική απόλαυση, διάλογοι, ενδιαφέροντες χαρακτήρες ομοδιηγητικός αφηγητής.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι κάθε κείμενο είναι ένα διακειμενο (intertext) (Barthes, 1981, p. 39) και μια διασκευή μια διακειμενικότητα, μια συνδιαλλαγή (Kristeva, 1980, p. 36), οι αναγνώστες επωφελούνται από τη σύγκριση του πρωτότυπου κειμένου με το διασκευασμένο, ενώ οι διασκευές διευρύνουν το αναγνωστικό κοινό. Η διασκευή, με άλλα λόγια, μπορεί να διατηρήσει το πρωτότυπο έργο ζωντανό, προσδίδοντας του ανανεωτικό χαρακτήρα, που υπό άλλες συνθήκες θα είχε απωλέσει (Hutcheon, 2006).

Σύμφωνα με τον Perry Nodelman (2019) τα παιδικά βιβλία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τα βιβλία ενηλίκων. Οι ρίζες της παιδικής λογοτεχνίας, εξάλλου, εντοπίζονται στη διασκευή, καθώς είθισται τα περισσότερα έργα που διασκευάζονται να αποτελούν κλασικά λογοτεχνικά έργα για ενήλικες, καθιερώνοντας τα ως ιστορίες που δεν τελειώνουν ποτέ 'never-ending stories' (Geerts & Van den Bossche, 2014). Η παιδική λογοτεχνία συνιστά μια διασκευασμένη μορφή ενήλικων λογοτεχνικών έργων, όπου εγγράφονται προηγούμενες επιρροές έργων ή κουλτούρας, παρέχοντας νέες δυνατότητες ερμηνείας του κλασικού έργου (Nodelman, 2019). Οι διασκευές κλασικών έργων σε παιδικά βιβλία, έχοντας ως στόχευση τον μικρό αναγνώστη, απλοποιούν την ιστορία και την πλοκή, αξιοποιώντας τεχνικές αφαίρεσης, απόκρυψης ή και προσθήκης. Επιπλέον, το καλό τέλος (happy ending) (Oppliger & Davis, 2016) ή η ανάγκη αποφυγής δημιουργίας αρνητικών συναισθημάτων στο παιδί (Seligman, 2007), επιτάσσουν μια «προσεκτική» στρατηγική μεταγραφής ή/και μετάφρασης.

Τα στοιχεία τα οποία καθορίζουν τη διαδικασία της διασκευής ενός κλασικού βιβλίου για να απευθυνθεί σε παιδικό κοινό είναι η καλή ιστορία, η υψηλή διανοητική και αισθητική αξία, στοιχείο που το καθιστά πολύτιμο, και η αναγνωρισιμότητα του τίτλου του βιβλίου που υπηρετεί τις ανάγκες της αγοράς, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι πιθανότητες απονομής βραβείων και διακρίσεων των διασκευασμένων έργων (Parrill, 2002, p. 3). Διασκευάζοντας Shakespeare, Austen, Dickens ή άλλο σπουδαίο/α κλασικό/ή δημιουργό, επίσης αυξάνεται η φήμη του διασκευαστή (Borbély, 2009). Η διαδικασία της διασκευής, όμως, αποδεικνύεται επικερδής και για έναν ακόμη λόγο: νοούμενου ότι τα έργα αξιοποιούνται σε σχολεία ή πανεπιστήμια, καθίστανται προσβάσιμα σε μεγαλύτερο αναγνωστικό κοινό συγκριτικά με έργα λιγότερο γνωστών συγγραφέων (Hutcheon, 2006). Γενικότερα, αν το βιβλίο πηγή είναι επιτυχημένο, η διασκευή αυτομάτως έχει αυξημένες πιθανότητες να στεφθεί από επιτυχία (Borbély, 2009).

Ο John Stephens και ο Robyn McCallum ήταν οι πρώτοι που σταχυολόγησαν και έθιξαν γενικά ζητήματα της θεωρίας της λογοτεχνικής διασκευής στην παιδική λογοτεχνία στο βιβλίο *Retelling Stories, Framing Culture* (1998), τονίζοντας ότι η διαδικασία συνοδεύεται από ηθικά διλήμματα και επηρεάζεται από στάσεις και ιδεολογίες του νέου περιεχομένου στο οποίο εντάσσεται. Η παλίμψηστη φύση της διασκευής, όπως την ονομάζει η Hutcheon (2016) είναι σύμφυτη με την ιδέα της επαναδημιουργίας ιστοριών: *Η διασκευή λογοτεχνικών έργων είναι αναμφίβολα μια δημιουργική διαδικασία, αλλά το έργο απαιτεί ένα είδος επιλεκτικής ερμηνείας σε συνδυασμό με την ικανότητα της επαναδημιουργίας και της υποστήριξης μιας καθιερωμένης διάθεσης* (McFarlane, 1996, p. 7).

Οι διασκευές, προς όποια κατεύθυνση και αν κινούνται - από ή προς τη λογοτεχνία των παιδιών και των ενηλίκων, φωτίζουν τη διαρκή σχέση και την αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο αυτών χώρων, οι οποίοι διαχωρίζονται, αλλά αλληλοτροφοδοτούνται κι εμπλουτίζονται αμοιβαία σ' ένα αέναο παιχνίδι αποχωρισμού και συνάντησης (Ζερβού, 1997). Ωστόσο, οι διασκευές για παιδιά έχουν de facto μία διαφορετική στόχευση: επιδιώκουν να μεταπλάσουν σε απλούστερη μορφή τη λογοτεχνία για ενήλικες ώστε να προσεγγίσουν και να συγκινήσουν ένα διαφορετικό, μικρότερης ηλικίας, κοινό (Καλκάνη, 2004, σ. 11).

Τις τελευταίες δεκαετίες, ο ρόλος του παιδιού-αναγνώστη έχει τροποποιηθεί, συνοδευόμενος από την ανάδυση ενός νέου αφηγηματικού είδους, του crossover, το οποίο εδράζεται στην υβριδική σχέση μεταξύ του παιδιού και του ενήλικα αναγνώστη και της μεταξύ τους κουλτούρας (Falconer 2009, p. 7). Οι διασκευές, πράγματι, φαίνεται να συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός πλαισίου διαλόγου πολιτισμικής μνήμης. Στην εισαγωγή του βιβλίου τους *European Journal of English Studies*, οι Astrid

Erll και Ann Rigney αναφέρονται στη διαγενεαλογική λειτουργία που μπορεί να επιτελέσει η λογοτεχνία ως προς την παραγωγή της πολιτισμικής μνήμης, λειτουργώντας ως «αντικείμενο μνήμης» (object of remembrance), αφού τα λογοτεχνικά έργα κυκλοφορούν σε μεταγενέστερες χρονικές περιόδους. Τα επανασυλλεγμένα έργα, που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, συνιστούν ένα βασικό τμήμα, όπου εγγράφεται και αποκρυσταλλώνεται η πολιτισμική μνήμη. Η λογοτεχνία εγκαθιδρύει «μια μνήμη από μόνη της» (memory of its own) μέσα από τη διακειμενική σχέση που προσδίδει νέα πολιτισμική ταυτότητα στα παλιά κείμενα, συνθέτοντας ένα «πολιτισμικό κεφάλαιο», όπως το αποκαλεί η θεωρητικός Hutcheon (2006). Σε αυτό περιλαμβάνονται και οι λογοτεχνικές παραγωγές κλασικών έργων ή και παλαιότερων πολιτισμικών αφηγήσεων, όπως τα παραμύθια και οι μύθοι (Erll & Rigney 2006, pp. 112-113).

Η λογοτεχνική πρακτική της διασκευής ενός κλασικού έργου για παιδικό κοινό έχει σημαντικό ρόλο στη γνωριμία του παιδιού με μια κουλτούρα. Τα νέα έργα είναι ενσωματωμένα σε συγκεκριμένο πολιτισμικό και κοινωνικό περιεχόμενο, παρά το γεγονός ότι τα ιδεολογικά μηνύματα παραμένουν σιωπηλά (Geerts & Van den Bossche, 2014). Τόσο το περιεχόμενο όσο και η φόρμα των αφηγηματικών έργων υπόκεινται προσαρμογές για να ανταποκριθούν στις κοινωνικές και πολιτισμικές συμβάσεις και ανάγκες ενός νέου αναγνωστικού κοινού (Geerts & Van den Bossche, 2014). Επιπλέον, παρότι μία από τις παραδοσιακές λειτουργίες που επιτελεί η διασκευή είναι η μεταγραφή κλασικών έργων για να απευθυνθούν σε νέους αναγνώστες μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό συγκείμενο, σε πολλές περιπτώσεις, το ιστορικό συγκείμενο τροποποιείται σε μεγάλο βαθμό για να ανταποκριθεί στη σύγχρονη γενιά αναγνωστών, όπως συνέβη με το graphic novel *Meg, Jo, Beth and Amy: A Graphic Novel: A Modern Retelling of Little Women* (2019). Αυτές οι προσπάθειες, ωστόσο, διατηρούν ένα βιβλίο σε εκτυπωμένη μορφή και ικανό να διαβαστεί από διαφορετικές γενιές συμβάλλοντας στην κατηγοριοποίησή του ως κλασικό (Collins & Ridgman 2006, p. 11).

O Bastin (2009) εξηγεί ότι η διασκευή μπορεί να κατανοηθεί ως ένα πλέγμα μεταφραστικών παρεμβάσεων που έχουν ως αποτέλεσμα ένα κείμενο να μη γίνεται αποδεκτό ως μετάφραση, αλλά να αναγνωρίζεται ως μια αναπαράσταση του κειμένου-πηγή. Για τις τροποποιήσεις της κατασκευής και νοηματοδότησης μηνύματος, για να ανταποκριθεί σε ένα νέο κοινό διαφορετικό από αυτό του αφηγηματικού κειμένου, λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές και οι γλωσσικές νόρμες του νέου κοινού με την αξιοποίηση τεχνικών παράφρασης, προσθήκης ή παράλειψης. Σε γενικές γραμμές, ως μετάφραση θεωρείται η πιστότητα στο αφηγηματικό κείμενο, ενώ ως διασκευή θεωρείται η απόσταση, η παρέκκλιση ή η υπέρβαση του κειμένου-πηγή σε τμήματα του κειμένου ή σε όλη την έκτασή του (Bastin, 2009, p. 4).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάκριση του McFarlane (1996) μεταξύ των όρων μεταφορά (transfer) και διασκευή (adaptation). Η μεταφορά αναφέρεται σε συγκεκριμένα στοιχεία που αξιοποιούνται από το αρχικό κείμενο, ενώ η διασκευή αφορά αποκλειστικά στη διαδικασία προσαρμογής στοχασμών, για να ανταποκριθούν στο προς μεταγραφή κείμενο. Εξάλλου, μια ιστορία δεν παρουσιάζεται σε όλα τα αφηγηματικά είδη με τον ίδιο τρόπο, καθώς τα μέσα αφήγησης μπορεί να διαφέρουν. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της διασκευής ενός λογοτεχνικού έργου σε ταινία, όπου δεν υπάρχει η δυνατότητα να μεταφερθούν όλα τα στοιχεία παρά μόνο συγκεκριμένα, παρατηρείται μείωση του αριθμού των χαρακτήρων, συμπύκνωση του αφηγηματικού κειμένου ή τροποποίηση. Ωστόσο, η Hutcheon αναφέρει ότι το κοινό εμφανίζεται πιο απαιτητικό απέναντι στην πιστότητα (fidelity) των κινηματογραφικών έργων (2006, p. 29) με το πρωτότυπο. Σύμφωνα με τη Meeusen (2020), όταν ένα παιδικό βιβλίο διασκευάζεται σε ταινία ακολουθεί ένα συγκεκριμένο μοτίβο: την πόλωση μεταξύ του βιβλίου και της ταινίας τροποποιώντας ή αλλοιώνοντας το νόημα του βιβλίου. Μάλιστα, ενώ οι κριτικοί αναγνωρίζουν την υπεροχή ενός βιβλίου έναντι της διασκευής του σε κινηματογραφική ταινία εξαιτίας της πιστότητας (fidelity), κυριαρχεί η άποψη ότι η διασκευή σε ταινία είναι μια διαφορετική μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και ως τέτοια εξετάζεται υπό άλλο πρίσμα και με άλλα μεθοδολογικά εργαλεία (Hutcheon, 2006).

Η διπλή ευχαρίστηση του παλιμνηστού, όπως το αποκαλεί η Hutcheon, συνιστά έναν ακόμη λόγο υπεράσπισης των διασκευών από τους θεωρητικούς (2006, p. 116). Παρακολουθώντας μια ταινία, ο θεατής, όντας εξοικειωμένος με την ιστορία, αισθάνεται μεγαλύτερη ευχαρίστηση. Η οικειότητα και

η περιέργεια καθιστούν την παρακολούθηση της ταινίας ενδιαφέρουσα, αφού προσφέρεται για συγκρίσεις με το κείμενο-πηγή μέσω του διαφορετικού τρόπου πρόσληψης του πρωτότυπου έργου (Borbély, 2009). Όπως οι σκηνοθέτες και δημιουργοί ταινιών μεταφράζουν την ταινία λαμβάνοντας υπόψη το σενάριο, την επιλογή των ηθοποιών, τα σκηνικά, τη μουσική, τη φωτογραφία, το αρχικό κείμενο, για να αποφασίσουν ποια στοιχεία θα διατηρηθούν, ποια θα τροποποιηθούν, ποια θα φύγουν και σε ποια στοιχεία θα εστιάσουν (Parrill 2002, p. 10), κατά τον ίδιο τρόπο, τα παιδικά βιβλία προϋποθέτουν τη συνεργασία του εικονογράφου και του συγγραφέα (Nodelman, 2019) ως προς τον τρόπο διανομής και επεξεργασίας του κειμένου-πηγή. Η διασκευή υπό αυτό το πρίσμα εκλαμβάνεται ως μια στρατηγική σε άμεση συνάρτηση με την ιδεολογική ρητορική και τις προσλαμβάνουσες αντιλήψεις του μεταφραστή ή του συγγραφέα/εικονογράφου αναφορικά με την παιδική ηλικία (Beckett, 2008).

Τα τελευταία χρόνια στον διεθνή εκδοτικό χώρο παρατηρείται μια «τάση» (Saltzman, 2017) διασκευών κλασικών έργων σε graphic novel που δεν είναι ανεξάρτητη από το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στον χώρο των εκδόσεων. Το graphic novel έχει αποστασιοποιηθεί από τα κόμικς αποκτώντας τα δικά του χαρακτηριστικά: αναμέτρηση με σοβαρά θέματα, πολύπλοκη αφήγηση, προσθήκη νέας μεταφραστικής διάστασης στη διασκευή προσδίδοντας την ευκαιρία για μια νέα ανάγνωση του κλασικού κειμένου. Το *Animal Farm* του George Orwell, το δυστοπικό μυθιστόρημα *The Handmaid's Tale* της Margaret Atwood, *The Metamorphosis* του Franz Kafka και το αντιρατσιστικό *When to Kill a Mockingbird* της Harper Lee αποτελούν μερικά μόνο παραδείγματα αναγνωρισμένων και βραβευμένων λογοτεχνικών έργων, τα οποία επιχείρησαν με τη μεταγραφή τους να διευρύνουν το αναγνωστικό κοινό τους προσδίδοντας ανανεωτικό χαρακτήρα στις πρωτότυπες δημιουργίες.

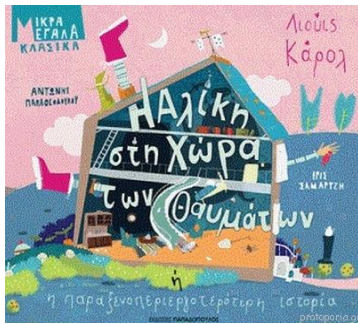
Στην Ελλάδα, αξιόλογη είναι η μεταγραφή/διασκευή σε μορφή κόμικ του έργου της Άλκης Ζέη *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, με σχέδιο του Δημήτρη Μαστώρου και διασκευή της Αγγελικής Δαρλάση, όπως και η διασκευή του μυθιστορήματος της Πηνελόπης Δέλτα *Στα Μυστικά του Βάλτου* σε graphic novel από τον Γιάννη Ράγκο και τον Παναγιώτη Πανταζή. *Ο ζητιάνος* του Ανδρέα Καρκαβίτσα, *ο Ερωτόκριτος* του Βιντσέζου Κορνάρου χαρακτηρίζονται από μεγάλη εμπορική επιτυχία έχοντας πουλήσει χιλιάδες αντίτυπα. Ο Γιάννης Ράγκος, αναφέρει πως η πιστότητα στο αρχικό κείμενο είναι ένα βασικό ζητούμενο και για τον λόγο αυτό *διαβάζουμε πολλά κείμενα γύρω από αυτό, φιλολογικές μελέτες κι αναλύσεις, ώστε να εντοπίσουμε τα βασικά μοτίβα του συγγραφέα. Επιδιώκουμε να διατηρήσουμε την ιστορία, σαφή και πειστική, σε σχέση με το πρωτότυπο, οι δε αφαιρέσεις δεν εξασθενούν, ούτε αλλοιώνουν το λογοτεχνικό έργο.*

Επιχειρώντας να αναδείξουμε το εγχείρημα των διασκευών στον χώρο του παιδικού βιβλίου την τελευταία πενταετία στην χώρα μας σημειώνουμε ότι η βιβλιογραφική χαρτογράφηση διασκευασμένων έργων για παιδιά στην Ελλάδα, δεν αποκλίνει από τη διεθνή τάση στον χώρο των διασκευών (Lefebvre, 2013). Σε γενικές γραμμές, εντοπίζονται δύο τάσεις ως προς τη διαδικασία διασκευής κλασικών έργων με αποδέκτες παιδιά. Η πρώτη αφορά στη μετάφραση/απόδοση ξένων διασκευασμένων έργων στην ελληνική γλώσσα. Από σύντομη έρευνα αγοράς διαπιστώνεται ότι π.χ. από τις εκδόσεις Μίνωας κυκλοφορεί η σειρά *Κλασικοί Θησαυροί*, η οποία περιλαμβάνει έντεκα τίτλους κλασικών έργων μεταφρασμένων και διασκευασμένων, για να απευθυνθούν στις μικρές ηλικίες. Τη μετάφραση κάνει η Μαρία Δασκαλάκη: *Μικρές Κυρίες* (2019), *Ο εγωιστής γίγαντας* (2018), *Δον Κιχώτης* (2020), *Μαίρη Πόπινς* (2019), *Ο Πέτρος και ο Λύκος* (2018), *Ο Ασπροδόντης* (2021), *Χάιντι* (2021), *Μια Χριστουγεννιάτικη ιστορία* (2020), *Πολυάννα*, (2020), και *Ο μάγος του Οζ* (2017) και *Τα Ταξίδια του Γκιούλιβερ* (2015) σε μετάφραση Μανδηλαρά Φίλιππου. Ελληνικά έργα της ίδιας σειράς που διασκευάζονται είναι ο *Μάγκας* (2016) και ο *Τρελαντόνης* (2016) της Πηνελόπης Δέλτα και *Τα ψηλά βουνά* (2015) του Ζαχαρία Παπαντωνίου.

Από τη σειρά *Μικρά Κορίτσια Μεγάλες Ιδέες* κυκλοφορεί το βιβλίο *Άννα Φρανκ* στις εκδόσεις Παπαδόπουλος και μετάφραση Κλεοπάτρα Ελαιοτριβιάρη (2019) που απευθύνεται σε ηλικίες τεσσάρων ετών και άνω.

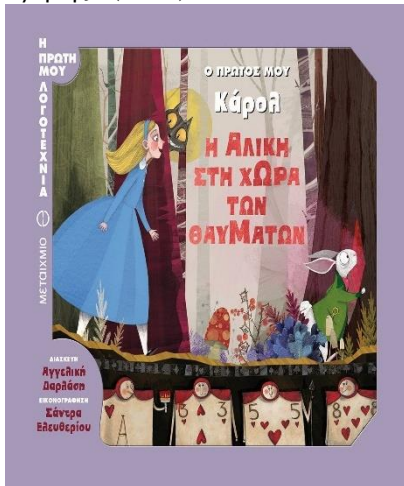
Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι ειδικά την τελευταία πενταετία, παρατηρείται μια τάση προς τη μετάφραση κλασικών παιδικών βιβλίων σε μορφή κόμικς (Tabachnick & Saltzman, 2015). Από

τις εκδόσεις Μίνωας κυκλοφορεί η σειρά *Κλασικά σε κόμικ*, η οποία απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας επτά ετών και άνω με πρώτους τίτλους τα παρακάτω έργα κλασικής λογοτεχνίας: *Ο μυστικός κήπος* της Φράνσις Χόντσον Μπαρνέτ, Εικόνες – Διασκευή: Φάμπιο Πία Μαντσίνι, Μετάφραση: Μαρία Γουρνιεζάκη, *Ο θαυμάσιος μάγος του Οζ* του Λ. Φρανκ Μπάουμ, Εικόνες – Διασκευή: Ανιέζε Ινοτσέντε, Μετάφραση: Μαρία Γουρνιεζάκη, *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες* του Ιούλιου Βερν Εικόνες – Διασκευή: Τζιοπότα, Μετάφραση: Μαρία Γουρνιεζάκη και *Η μαύρη καλλονή* της Άννα Σιούελ, Εικόνες – Διασκευή: Ντονάτα Πιτσάτο, Μετάφραση: Μαρία Γουρνιεζάκη.

Η δεύτερη τάση αφορά στο εγχείρημα Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων να μεταγράψουν κλασικά έργα σε παιδικά βιβλία για μικρούς αναγνώστες, όπως π.χ. η σειρά *Μικρά Μεγάλα Κλασικά* των εκδόσεων Παπαδόπουλος. Το στοιχείο που διαφοροποιεί το όλο εγχείρημα και που κινητοποιεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη αυτής της σειράς (σε διασκευή Αντώνη Παπαθεοδούλου και εικονογράφηση Τριδος Σαμαρτζή), είναι ο υπότιτλος του κάθε βιβλίου που φέρεται ως εναλλακτικός τίτλος. Στη σειρά περιλαμβάνονται οι τίτλοι *Τομ Σόγιερ ή Το Μεγαλύτερο Παιδικό Δωμάτιο του Κόσμου* (2018), *Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων ή η παραξενοπεριεργότερη ιστορία* (2019),

Μόγλης ή μεγαλώνοντας ανάμεσα στα λυκόπουλα (2020), *Μικρές κυρίες ή ένα παραμύθι για τέσσερα κορίτσια αληθινά* (2019), *Το νησί των θησαυρών ή από τις πειρατικές ιστορίες, η πιο πειρατική* (2021), *Δρ. Ντουλίτλ ή ο γιατρός που μιλούσε τη γλώσσα των ζώων* (2020), *Η μαύρη καλλονή ή ένα βιβλίο γραμμένο στη γλώσσα των αλόγων* (2020). Επίσης, από τη σειρά *Μικρά Ταξίδια με τη Φαντασία του Ιούλιου Βερν*, κυκλοφορούν *Η σχολή των Ροβινσώνων ή πώς να τα έχεις όλα* (2019), *Ταξίδι στο κέντρο της γης ή ένας πλανήτης γεμάτος μυστικά* (2015), *5 εβδομάδες με το αερόστατο ή πως να τα έχεις όλα* (2017), *20.000 λέυγες κάτω από τη θάλασσα ή ο Νέμο, ο Ναυτίλος και άλλα μυστήρια του βυθού* (2015), *Ροβήρος ο κατακτητής ή ο καπετάνιος των ουρανών!* (2016), *Από τη Γη στη Σελήνη ή το κανόνι της ειρήνης!* (2015).

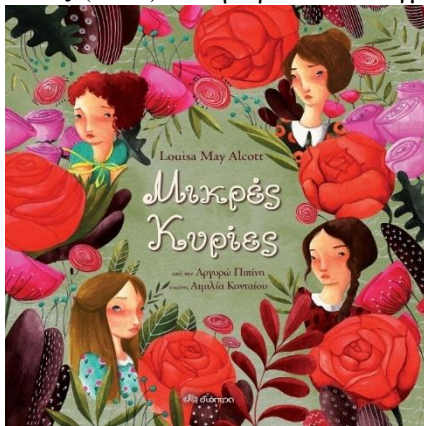

Από τις εκδόσεις Μεταίχμιο κυκλοφορεί επίσης η σειρά *Η Πρώτη μου λογοτεχνία* που περιλαμβάνει συνολικά είκοσι δύο τίτλους κλασικών ιστοριών. Στη σειρά περιλαμβάνονται τα έργα: *Δον Κιχώτης Ο Πρώτος μου Θερβάντες* (2017), διασκευή Κώστας Πούλος, εικονογράφηση Γρίβας Βασίλης, *Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας Ο πρώτος μου Όσκαρ Ουάιλντ* (2018), διασκευή: Αργυρώ Πιπίνη, *Ο πρώτος μου Σαίξπηρ: Η στρίγκλα που έγινε αρνάκι* (2018), εικονογράφηση: Γκάμπι Μπάρατσι, διασκευή: Λίνα Σωτηροπούλου, εικονογράφηση: Σάντρα Ελευθερίου, *Η πρώτη μου Πηνελόπη Δέλτα Τρελαντώνης* (2018), διασκευή: Τζέμη Τασάκου, εικονογράφηση: Αιμιλία Κονταίου, *Ο πρώτος μου Μαρκ Τουέιν: Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ* (2021), εικονογράφηση: Γιάννης Σκουλούδης, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Ο πρώτος μου Μαρκ Τουέιν: Πρίγκιπας και φτωχός* (2020),

εικονογράφηση: Βασίλης Γρίβας, διασκευή: Κατερίνα Ζωντανού, *Ο πρώτος μου Ροΐδης: Η Μηλιά* (2020), εικονογράφηση: Βασίλης Κουτσογιάννης, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Ο πρώτος μου Βιζυηνός: Το μόνο της ζωής του ταξίδι* (2019), εικονογράφηση: Έφη Κοκκινάκη, διασκευή: Αγγελική Δαρλάση, *Τα ψηλά βουνά Ο πρώτος μου Παπαντωνίου* (2019), εικονογράφηση: Ναταλία Καπατσούλια, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Ρομπέν των Δασών Ο πρώτος μου Χάουαρντ Πάιλ* (2019), εικονογράφηση: Βασίλης Γρίβας, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ Ο πρώτος μου Σουίφτ* (2018), εικονογράφηση: Βασίλης Γρίβας, διασκευή: Λίνα Σωτηροπούλου, *Η Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων Ο πρώτος μου Κάρολ* (2018), εικονογράφηση: Σάντρα Ελευθερίου, διασκευή: Αγγελική Δαρλάση, *Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας Ο πρώτος μου Όσκαρ Ουάιλντ* (2018), εικονογράφηση: Gabi Baracsi, διασκευή: Αργυρώ Πιπίνη, *Ερωτόκριτος Ο πρώτος μου Κορνάρος* (2017), εικονογράφηση: Σοφία Παπαδοπούλου, διασκευή: Λίνα Σωτηροπούλου, *Με οικογένεια Ο πρώτος μου Μαλό* (2017), εικονογράφηση: Βασίλης

Γρίβας, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Η μαύρη τουλίπα Ο πρώτος μου Δουμάς* (2017), εικονογράφηση: Γεωργία Στύλου, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Το θαυμαστό ταξίδι του Νιλς Χόλγκερσον Η πρώτη μου Λάγκερλεφ* (2017), εικονογράφηση: Θέντα Μιμηλάκη, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Μεγάλες προσδοκίες Ο πρώτος μου Ντίκενς* (2016), εικονογράφηση: Ράνια Βαρβάκη, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας Ο πρώτος μου Σαίξπηρ* (2016), εικονογράφηση: Σάντρα Ελευθερίου, διασκευή: Αγγελική Δαρλάση, *Μάγκας Η πρώτη μου Πηνελόπη Δέλτα* (2016), εικονογράφηση: Αιμιλία Κονταίου, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Οδύσσεια Ο πρώτος μου Όμηρος* (2016), εικονογράφηση: Κατερίνα Βερούτσου, διασκευή: Λίνα Σωτηροπούλου, *Παραμύθι χωρίς όνομα Η πρώτη μου Πηνελόπη Δέλτα* (2016), εικονογράφηση: Αιμιλία Κονταίου, διασκευή: Τζέμη Τασάκου, *Ιλιάδα Ο πρώτος μου Όμηρος* (2016), εικονογράφηση: Κατερίνα Βερούτσου, διασκευή: Κώστας Πούλος.

Από τις εκδόσεις Διόπτρα, κυκλοφορεί το βιβλίο *Μικρές Κυρίες* (2019), διασκευασμένο από την Πιπίνη Αργυρώ και εικονογραφημένο από την Κονταίου Αιμιλία. Πρόκειται για βιβλίο έκτασης σαράντα σελίδων με αποδέκτες αναγνώστες έξι ετών και άνω. Άξια λόγου και η σειρά Άνω Κάτω Παραμύθια των εκδόσεων Διόπτρα με παραλλαγμένους τίτλους παραουθιών, όπως *Ο Παντουφλωμένος Γάτος* (2019) και η *Ωραία Νυσταγμένη* (2019) του Ευγένιου Τριβιζά.

Σε κάθε περίπτωση, η διασκευή ως διαδικασία συνιστά μια μετάφραση και δημιουργία κάτι νέου (Hutcheon 2006). Είτε πρόκειται για διασκευές κλασικών βιβλίων σε βιβλία για παιδιά είτε για διασκευές βιβλίων σε graphic novels για ενήλικες, οι νέες δημιουργίες μπορούν δυνητικά να συμβάλουν στον κοινωνικό και αισθητικό μετασχηματισμό της κουλτούρας (Reynolds 2007, p. 1) καταξιώνοντας το βιβλίο-πηγή και αναγνωρίζοντας τον ρόλο του ως ένα «κλασικό που μπορεί να διασκευαστεί», παραφράζοντας τη φράση του Carl Van Doren. Η διασκευή αποτελεί μια θεμελιώδη παραγωγική διαδικασία αφήγησης με την αξιοποίηση της φαντασίας (Hutcheon, 2004).

Βασικά χαρακτηριστικά των διασκευασμένων αυτών έργων είναι η προσθήκη χαρακτήρων, ποιημάτων, περιορισμός επεισοδίων, ανατροπή ιδεολογίας κ.ά. Και προφανώς οι προαναφερόμενοι τίτλοι δεν είναι οι μοναδικοί, αλλά αποτελούν μία σύντομη αναφορά προκειμένου να καταδειχθεί το εκδοτικό ενδιαφέρον για τις διασκευές έργων κλασικών για μικρά παιδιά, όπως π.χ. ο *Μόμπι Ντικ* (2018) σε κείμενο Fredrik Colting & Melissa Medina, μετφρ. Στέλλα Φέικου, εκδόσεις Φουρφούρι, *Μόμπι Ντικ*, σε μετάφραση Μ. Αγγελίδου από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος (2002), *Μόμπι Ντικ* (2019) σε διασκευή Mandy Archer και επιμέλεια κειμένου Μάνου Μπονάνου, εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Διατρέχοντας τους τίτλους των διασκευασμένων έργων μπορεί κανείς να διαπιστώσει και τους τίτλους των κλασικών έργων που επανέρχονται, ακόμη κι αν πρόκειται για αναγνώστες μικρά παιδιά.

Ολοκληρώνοντας αυτή την σύντομη εισαγωγή για τις διασκευές θεωρώ ότι το παρόν αφιέρωμα του τεύχους θα συμβάλλει στον διάλογο που παραμένει ανοιχτός για τα ζητήματα αυτά και θα διευρύνει την ελληνική βιβλιογραφία και τον σχετικό προβληματισμό.

Βιβλιογραφία

- Βασιλειάδου, Μ. Ένας σύγχρονος «Ζητιάνος» σε εικόνες, “Η Καθημερινή”, 25.11.2019. <https://www.kathimerini.gr/culture/books/1053255/enas-syghronos-zitianos-se-eikones/>
- Γαβριηλίδου, Σ. (2018). *Εκδότες, Βιβλία, Παιδιά*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Γαβριηλίδου, Σ. (2010). *Μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία*. Στο Δ. Γερμανός & Μ. Κανατσούλη, (Επιμ.), *Σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην προσχολική και την πρώτη σχολική εκπαίδευση* (σσ. 189-211). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Γαβριηλίδου, Σ. (2008). *Το δύσκολο επάγγελμα του κλασικού ήρωα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Γαβριηλίδου, Σ. (2013). *Φλυαρία και λακωνικότητα στους τίτλους βιβλίων για παιδιά*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

- Δαμιανού, Δ. & Οικονομίδου, Σ. (2011). *Αφηγήσεις που δεν τελειώνουν ποτέ...Κειμενικές και εικονογραφικές διασκευές για παιδιά*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Ζερβού, Α. (1997). *Στη Χώρα των Θαυμάτων: Το Παιδικό Βιβλίο ως Σημείο Συνάντησης Παιδιών – Ενηλίκων*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καλκάνη, Ε. (2004). *Αρχαία Κωμωδία και Παιδικό Βιβλίο. Οι Διασκευές του Αριστοφάνη*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Κανατσούλη Μ.(1997). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδική λογοτεχνίας σχολικής και προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: : University Studio Press.
- Barthes, R. (1981). Theory of the Text. In R. Young (Eds.), *Untying the Text: A Post-structuralist Reader*. London: Routledge.
- Bastin, G. L. (2009). Adaptation. In M. Baker & G. Saldanha, *Routledge encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
- Beckett, S. L. (2008). *Red riding hood for all ages: a fairy-tale icon in cross-cultural contexts*. Wayne State University Press.
- Borbély, J. (2009). Jane Austen Adapted–Recreated Stories: Changes in the Latest Two Adaptations of Sense and Sensibility. *Language, Literature, and Culture in a Changing Transatlantic World*, 8-16.
- Collins, F.M. & Ridgman, J. (Eds.), (2006). *Turning the Page. Children’s Literature in Performance and the Media*. Bern: Peter Lang.
- Erl, A. & Rigney, A. (2006). Literature and the Production of Cultural Memory: Introduction, *European Journal of English Studies* 10(2), 111-115.
- Falconer, R. (2009). *The Crossover Novel. Contemporary Children’s Fiction and Its Adult Readership*. New York: Routledge.
- Geerts, S., & Van den Bossche, S. (2014). Never-ending Stories. How Canonical Works Live on in Children’s Literature. Never-ending Stories. Adaptation, Canonisation and Ideology. *Children’s Literature*, 5-19.
- Hutcheon, L. (2004). On the art of adaptation. *Daedalus*, 133(2), 108-111.
- Hutcheon, L. (2006). *A theory of adaptation*. New York-London: Routledge.
- Καλκάνη, Ε. (2004). *Αρχαία κωμωδία και παιδικό βιβλίο. Οι διασκευές του Αριστοφάνη*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Kristeva, J. (1980). *Word, Dialogue, and Novel. Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia.
- Laparra, M. (1996). Les adapteurs de romans: des bienfaiteurs méconnus? *La Revue des Livres pour Enfants*, 170, 73-80.
- Lefebvre, B. (Eds.). (2013). *Textual Transformations in Children's Literature: Adaptations, Translations, Reconsiderations*. Routledge.
- McFarlane, B. (1996). *Novel to Film*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Meeusen, M. (2020). *Children's Books on the Big Screen*. Univ. Press of Mississippi.
- Nodelman, P. (2010). *Chapter One Words Claimed. New Directions in Picturebook Research*. Routledge.
- Nikolajeva, M. (1996). *Children's literature comes of age: Toward a new aesthetic*. Garland Pub.
- Oppliger, P. A., & Davis, A. (2016). Portrayals of bullying: a content analysis of picture books for preschoolers. *Early Childhood Education Journal*, 44(5), 515-526.
- Parril, S. (2002). *Jane Austen on Film and Television: a critical study of the adaptations*. North Carolina: McFarland and Company. Inc., Publishers.
- Reynolds, K. (2007). *Radical Children’s Literature. Future Visions and Aesthetic Transformations in Juvenile Fiction*. Houndmills/Basingstoke/Hampshire/New York: Palgrave Macmillan.
- Saltzman, E. B. (2017). Novel to Graphic Novel. *The Cambridge Companion to the Graphic Novel*, 144.

- Sanders, J. (2006). *Adaptation and appropriation*. Routledge.
- Sanders, J. (2015). *Adaptation and appropriation*. Routledge.
- Seligman, M. E. (2007). *The optimistic child: A proven program to safeguard children against depression and build lifelong resilience*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Stephens, J. & McCallum, R. (1998). *Retelling Stories, Framing Culture. Traditional Story and Metanarratives in Children's Literature*. New York/London: Garland.
- Tabachnick, S. E., & Saltzman, E. B. (Eds.). (2015). *Drawn from the classics: Essays on graphic adaptations of literary works*. McFarland.